

# VZNIK VŠEOBECNÉHO UKAZATELE, ZÁKLADNÍ EVIDENČNÍ POMŮCKY SPISOVNY PRAŽSKÉHO MAGISTRÁTU

---

JANA KONVIČNÁ

Jeden ze základních pramenných celků pro poznání dějin města Prahy a jeho obyvatel konce osmnáctého až počátku dvacátého století tvoří písemnosti označované jako hlavní spisovna Magistrátu hlavního města Prahy. Přes svoji obsahovou výlučnost jsou tyto dokumenty badateli využívány v menší míře, než by si zasloužily, k čemuž do jisté míry přispívá také skutečnost, že tento archivní fond doposud nebyl definitivně zpracovaný a neexistují k němu moderní archivní pomůcky. S dílčím zpracováním spisů magistrátní spisovny se sice začalo již na počátku druhého decenia 20. století (tehdy vzniklé pomůcky se bohužel nedochovaly), po definitivním sloučení hlavní spisovny a Archivu hl. města Prahy (1933) však tyto práce ustaly a k systematickému zpřístupňování spisovenského materiálu se přikročilo až v roce 1960 a v letech následujících.<sup>1</sup> Tehdy vzniklé archivní pomůcky lze využít především pro tematickou orientaci po spisovém materiálu, a tak jsou stále nejpodrobnějšími a nejspolehlivějšími pomocníky při vyhledávání spisů pomůcky dobové – v případě magistrátní spisovny především všeobecný ukazatel. Jeho vzniku budeme věnovat následující řádky.

Začneme v roce 1784, kdy došlo ke sloučení Starého Města pražského, Nového Města pražského, Malé Strany a Hradčan v královské hlavní město Prahu a kdy se 9. srpna sešel na svém prvním zasedání Magistrát královského hl. města Prahy, centralizovaná instituce pověřená řízením nově vzniklého územně správního celku. Devátý srpen má však význam i pro dějiny magistrátní spisovny, neboť znamená počátek její působnosti. Stejně jako dnes zajišťovala spisovna i na konci 18. století příjem, evidenci, uložení a dle potřeby i opětovné předkládání veškerých písemností vzešlých z činnosti svého zřizovatele; uvedené úkoly plnilo několik úředníků v čele s registrátorem. Vedle přidělených prostor ve Staroměstské radnici využívala také kostel sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, kam ukládala magistrátní spisy.

V počáteční fázi fungování magistrátní spisovny byly pro ukládání spisů přejímaných registraturou od jednotlivých organizačních složek magistrátu k trvalému uložení vytvořeny s ohledem na jejich věcnou souvislost spisovni odbory označované římskými číslicemi. Tato praxe trvala jen krátce, neboť již 3. dubna 1788 bylo nejvyššímu purkrabímu

---

<sup>1</sup> V daném výčtu záměrně pomíjím katalogizační práce spisů hlavní spisovny započaté v prvním deceniu současného století, neboť jejich výstupy mají proti pomůckám z šedesátých a sedmdesátých let století dvacátého zcela jiný charakter. K prvním etapám pořádání spisů magistrátní spisovny souhrnně Konvičná, Jana: Z historie pražské magistrátní spisovny do roku 1945. In: Městské archivy & městští archiváři, (edd.) Čermáková, Jana – Červená, Radana – Jordánková, Hana – Sulitková, Ludmila. Brno 2010, s. 105–129. Problematiku zmiňují také Kubičková, Božena: Archiv hlavního města Prahy. Dějiny. Documenta Pragensia 15, 1997, s. 541–619; Holec, František: Archiv hlavního města Prahy. Kapitoly z dějin 1851–2001. Praha 2006.

dvorským dekretem nařízeno, aby nechal magistrátní agendu a její rozdělení nově prozkoumat. Nejvyšší purkrabí pověřil tímto úkolem guberniální rady barona Henneta a hraběte Cavrianiho a na základě jejich zprávy byla pro pražskou magistrátní spisovnu vypracovaná první instrukce, jež nabyla účinnosti 1. srpna 1789. V případě politického senátu magistrátu bylo dle instrukce upuštěno od dosavadního způsobu označování spisů římskými číslicemi a ty byly nově značeny zkratkami Publ.[icum], Oeconom.[icum], Cult.[us], Dietale, Commerc.[iale], Contr.[ibutionale], Camer.[ale], Militare a Conscr.[iptionale]. V roce 1802 byla doposud jednotná agenda politického senátu rozdělena do devíti skupin. Jejich značení písmeny A, B, C, D, E, F, G, H, J, k nimž časem přibyla ještě písmena K (Smíchov), L (Libeň), M (trestní záležitosti) a N (židovské záležitosti), bylo převzato také pro popisování spisů ukládaných ve spisovně. Počet takto vzniklých spisovenských skupin nebyl konstantní, ale mohl být, stejně jako jejich věcný obsah, dle potřeby registratury měněn.<sup>2</sup> Uvedená praxe přetrvávala v podstatě až do počátku 20. století.

Pro evidenci spisovnou převzatých dokumentů, případně k urychlení jejich opětovného vyhledání, ukládaly instrukce registratuře povinnost vést několik typů knih: hlavní knihu, odborný ukazatel, domovní knihu a knihu ulic. Hlavní kniha představovala abecedně řazený ukazatel, do něhož se zapisovalo vše, co bylo předchozího dne přijato a zaznamenáno podacím protokolem. Její zápisy byly tvořeny formou jmenných nebo věcných hesel a k nim byla z archů podacího protokolu připisována příslušná čísla jednací. Jedna hlavní kniha byla určena vždy na jeden rok, pouze v případě enormně nízkého počtu přijatých spisů mohla být používána dva roky. Abecedně řazený byl rovněž odborný ukazatel (index). Byl veden vždy samostatně pro každou spisovenskou skupinu a zapisovalo se do něj vše, co v této skupině pojednávalo o jedné věci nebo jedné osobě; jeho zápisy byly pořizovány přímo ze spisů. Jeden svazek odborného ukazatele byl určen na deset let, tj. na dobu jedné spisové periody. Pokud bylo některé heslo odborného ukazatele příliš rozsáhlé, byl pro ně zřízen samostatný svazek. Domovní kniha i kniha ulic byly členěné na jednotlivé městské části, v jejichž rámci byly k příslušnému číslu popisnému nebo ulici zapisovány adekvátní odkazy na spisy všech spisovenských skupin. Pravděpodobně počátkem sedmdesátých let 19. století začala být ve spisovně vedle právě charakterizovaných pomocných knih vytvářena ještě pomůcka nová – označovaná jako Universal-Register (všeobecný ukazatel), která měla umožnit snadnější orientaci v písemnostech uložených v magistrátní spisovně.<sup>3</sup> Také Universal-Register byl tvořen sledem abecedně řazených hesel svázaných do knih, jeho předností oproti dosavadním odborným ukazatelům ale byla jeho „univerzálnost“, neboť k jednotlivým heslům Universal-Registru nebyly připisovány odkazy na písemnosti jediné spisovenské skupiny, nýbrž odkazy na všechny spisovenské skupiny, což značně urychlilo vyhledávání spisů dle požadavků žadatelů. Původcem a současně sestavovatelem Universal-Registru byl registrátor Rank, bezesporu nejvýraznější osobnost dějin pražské magistrátní spisovny.

Josef Rank (1833–1912) získal rozsáhlé všeobecné znalosti, ale i lexikografickou praxi díky strýci Josefu Frantovi Šumavskému, u něhož vyrůstal. Ve Frantově domácnosti se seznámil s řadou osobností pražského kulturního a společenského života, mj. Karlem

<sup>2</sup> Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), fond Magistrát hl. města Prahy I (dále MHMP I), Rankeum, svazek Praha – spisovna 1784–1864, nefol. (neuspořádáno). Např. dle třetí instrukce spisovny (1889) byl obsah jednotlivých spisovenských skupin následující: A – veřejná správa (Publicum), B – obecní správa a hospodářství pražské obce (Oeconomicum), C – záduší, školství, chudinství (Cultus), D – policie stavební, požární, uliční a zdravotní (Dietale), E – živnosti (Comerciale), F – bernictví (Contributionale), G – poplatky nemocniční, percentuální, kolkové; poplatky z nájemného a psů (Camerale), H – vojenství a příslušnictví (Militare).

<sup>3</sup> Kdy přesně se začalo se sestavováním Universal-Registru, při současném stavu bádání nevíme, k roku 1876 ale máme zprávu, že byly dokončeny 3 svazky písmene A; AHMP, fond MHMP I, Rankeum, svazek Praha – spisovna 1875–1879, nefol. (neuspořádáno).

Jaromírem Erbenem, který si ho vybral jako spolupracovníka do pražského městského archivu, kde s jeho pomocí roztřídil a vyskartoval spisy tzv. staré magistrátní registratury. Do služeb pražské obce vstoupil v červnu 1857 jako písař, o čtyři roky později povýšil na archivního adjunkta a k 1. lednu 1865 byl jmenován bezprostředním představeným spisovny – jako její šéf působil až do roku 1902, kdy odešel do výslužby. Vedle práce pro magistrát se věnoval sestavování jazykových i naučných slovníků a byl také literárně činný.<sup>4</sup>

Právě bohaté zkušenosti lexikografa zúročil Rank i při sestavování všeobecného ukazatele,<sup>5</sup> kdy postupoval následujícím způsobem: Původní knižní indexy (tzv. odborné ukazatele) byly rozstříhány na jednotlivé zápisy, z nichž byl sestaven abecední listkový katalog; zápisy z rubových stran byly přepsány na samostatné lístky a ty byly následně vřazeny do katalogu. Potom Rank rozdělil katalog na budoucí svazky knih podle jednotlivých písmen abecedy a pro zvláště obsáhlá hesla vyčlenil samostatné svazky. Takto rozdělený katalog přepsali písaři na připravené, předtiskuté archy a ty byly následně svázány do knih.<sup>6</sup> Výsledný ukazatel pak byl jakýmsi smíšeným jmenným, místním a obecným rejstříkem, v němž byly k jednotlivým heslům přiřazeny, jak již bylo naznačeno výše, odkazy na signatury a čísla jednacích spisů všech skupin magistrátní registratury včetně stručné charakteristiky projednávané záležitosti – např. u hesel významných osobností jsou uváděny jejich životopisy, u důležitých úřadů je popsána historie jejich vzniku atd. V některých případech byly do ukazatelů přepisovány texty celých dokumentů, eventuálně vlepovány samotné dokumenty, novinové výstřižky či obrazové přílohy.

Všeobecný ukazatel začíná rokem 1845, což znamená, že se registrátor rozhodl nepojmout do něj tzv. starou magistrátní registraturu, jež po skartacích provedených K. J. Erbenem a mladým Rankem tvořila v rámci spisovny jakýsi svébytný celek a pro úřední účely již asi nebyla příliš využívána. I tak zůstával rozsah spisovenského materiálu značný, navíc neustále narůstal, což bránilo úvahám o vytvoření všeobecného ukazatele pro veškeré spisy uložené v registratuře. Rank proto musel stanovit, jaký časový úsek (perioda) bude pro jeho zpracovávání nejvhodnější a jako horní hranici první periody určil rok 1870 – rok, ve kterém byly pomocné knihy spisovny naposledy psány německy, neboť od následujícího roku již měly být vedeny pouze v češtině.<sup>7</sup> Všechny další periody ukazatele měly být dvacetileté, aby odpovídaly vždy dvěma svazkům již uzavřeného odborného indexu příslušné spisovenské skupiny. Změna jazyka odborných indexů se odrazila i na podobě všeobecné-

<sup>4</sup> Podrobněji Kubičková, B.: Archiv, s. 585nn.; Holec, F.: Archiv, s. 31–34, 38–39; Konvičná, Jana: Portrét (nejenom) pražského magistrátního registrátora a českého lexikografa Josefa Ranka. Pražský sborník historický 39, 2011, s. 299–312; táž: Z historie, s. 111–117.

<sup>5</sup> Jako všeobecný ukazatel (Universal-Register) byly označovány svazky pro léta 1845–1870, svazky periody 1871–1890 nesou pojmenování ukazatel spisovny a instrukce hlavní spisovny z roku 1905 mluví o této pomůcce jako o ústředním ukazateli. Pro zjednodušení budeme v celém textu používat pouze termín všeobecný ukazatel. Vedle všeobecného ukazatele začal Rank zpracovávat i ukazatel domů, tomu se však v tomto příspěvku nebudeme věnovat.

<sup>6</sup> Popis Rankova postupu při sestavování všeobecného ukazatele nepochází z autentického dobového dokumentu, nýbrž ze zprávy Jana Beránka, jednoho z nástupců Josefa Ranka na postu registrátora magistrátní spisovny (viz dále), pro prezidium pražského magistrátu z roku 1916; AHMP, fond MHMP I, Prezidium rady a magistrátu (dále Prezidium), odd. osobní, inv. č. 331, sign. Pers. II/5, kart. 1. Beránek se domníval, že si Rankovi písaři při přepisování všeobecného ukazatele usnadňovali práci tím, že vyhazovali některé nepřepsané katalogové lístky, které obsahovaly velké množství čísel jednacích – např. „kartičky“ k problematice hnanců; AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, sign. Pers. VIII/6, osobní spis Vincenc Stojanowski (neuspořádáno).

<sup>7</sup> AHMP, fond MHMP I, Rankeum, svazek Praha – spisovna 1865–1874, nefol. (neuspořádáno). Na pražském magistrátu byly pro úřední praxi čeština a němčina zrovnoprávněny už v roce 1861, řada úředníků ale nebyla v užívání češtiny dostatečně zblhlá a zejména v písemném projevu dávala i nadále přednost němčině. Výuka češtiny představovala další aktivitu, které se Rank na magistrátu věnoval.

ho ukazatele – svazky periody 1845–1870 jsou psány německy (i když výjimečně můžeme nalézt i zápisy v češtině), svazky period navazujících česky.

Když v roce 1902 odcházel Josef Rank do výslužby, všeobecný ukazatel spisovny nebyl zdaleka dokončen. Definitivně zpracovaná byla pouze perioda 1845–1870, zahrnutá do 110 svazků, a na následující periodě se stále pracovalo, přičemž spisovna nedisponovala dostatečným počtem pracovníků, kteří by se mohli tomuto úkolu věnovat. Ve své zprávě prezidiu magistrátu z 23. srpna 1903 Rankův nástupce na postu registrátora<sup>8</sup> Václav Lešer<sup>9</sup> uvádí, že v současné době je druhá perioda všeobecného ukazatele pro léta 1871–1890 přepsaná po slabiku Ko a bude-li zachováno nynější tempo prací, kdy ukazatel píšou pouze dva písaři, bude celá perioda dokončena za zhruba 33 let.

Přestože magistrátní spisovna procházela od roku 1903 hektickým obdobím, neboť se v souvislosti s plánovanou reorganizací magistrátu připravovala na svoji decentralizaci a zřízení referátních spisoven (1903–1905), považoval Václav Lešer dokončení všeobecného ukazatele za jednu ze svých priorit a předložil návrh, jak práce na ukazateli urychlit, aby svazky rozpracované periody byly dohotoveny za – dle jeho odhadu – deset až jedenáct let. Podstatou Lešerova řešení bylo samozřejmě zvýšení počtu pracovníků, a to minimálně na pět. Registrátor ale neuvažoval o nových pracovních silách, jež by bylo nutné zaškolit, nýbrž chtěl využít stávající zaměstnance spisovny, kteří by na všeobecném ukazateli pracovali za finanční kompenzaci v mimořádných hodinách. Při počtu pěti pracovníků by jeden z nich stříhal staré indexy na lístky a ty rovnal dle abecedy, druhý by lístky přepisoval po sadách, třetí by kontroloval předchozí přepis a abecední řazení a zarovnával by abecední řazení sad a v případě potřeby by také pomáhal při přepisování původních lístků. Na čtvrtého a pátého pracovníka by pak zůstalo opisování definitivně seřazených hesel na folianty, jež by byly následně svázané do konečných svazků všeobecného ukazatele. Veškeré práce by musely být vykonávány pouze ve spisovně a zainteresovaní úředníci si jimi mohli přivydělat maximálně 50 K měsíčně.<sup>10</sup> Zda, případně do jaké míry byl návrh Václava Lešera prezidiem pražského magistrátu akceptován, prameny nevypovídají, s jistotou ale víme, že jeho časový odhad na dokončení svazků periody 1871–1890 všeobecného ukazatele při navýšení počtu pracovníků nevyšel.

Po zřízení referátních spisoven přešla řada činností hlavní spisovny magistrátu na nově vzniklé registry, proto je logické, že došlo i k redukci systemizovaných míst jejich pracovníků. Permanentní snižování počtu písařů, na které upozorňoval už Václav Lešer, však mělo negativní dopad nejen na vytváření všeobecného ukazatele, ale i na jednu z hlavních povinností spisovny – vedení hlavní knihy.<sup>11</sup> Personální situace nejen tohoto úřadu, ale celého magistrátu se pak ještě zhoršila během válečných let, kdy mnozí zaměstnanci narukovali do armády, nebo byli přesunuti na potřebnější práce. Na podzim 1914 přišel Jan

<sup>8</sup> Titul registrátor jako označení pro šéfa spisovny zanikl odchodem Josefa Ranka do penze. Vedoucí úředník spisovny byl nadále titulován jako přednosta úřadu, od roku 1908 jako představený úřadu. Coby zvláštní projev uznání mohl získat titul ředitel hlavní spisovny (královského) hlavního města Prahy.

<sup>9</sup> Václav Lešer (1844–1919), absolvent gymnázia, po určitou dobu působil jako písař Františka Palackého, později přepisoval dokumenty také pro Václava Vladivoje Tomka, Josefa Emlera, Jaromíra Čelakovského či Josefa Teige. Do služeb pražské obce vstoupil v roce 1870 jako příruční obecní statistické kanceláře, odkud byl přeložen do magistrátní spisovny – jejím představeným byl jmenován v květnu 1902. Sestavil první český adresář královského hlavního města Prahy (1884) a je autorem návrhu nové instrukce pro hlavní městskou spisovnu (1905). K 1. dubnu 1908 odešel do penze. Viz AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, sign. Pers. VIII/100, osobní spis Václav Lešer (neuspořádáno).

<sup>10</sup> AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 331, sign. Pers. II/5, kart. 1.

<sup>11</sup> Zatímco Josef Rank měl v roce 1901 ve spisovně k dispozici 31 písařů (na přepisování všeobecného ukazatele ale pracovali jen někteří z nich), v době odchodu Václava Lešera do penze (1908) zde pracovali již pouze čtyři a v následujících letech jejich počet kolísal mezi jedním až třemi; viz Almanach hlavního města Prahy 4–17, 1901–1914.

Beránek, v pořadí devátý představený městské spisovny,<sup>12</sup> s návrhem, aby pro rok 1915 nebyla hlavní kniha vedena a aby se raději pokračovalo na dokončení všeobecného ukazatele. Beránek tak chtěl zároveň zjistit, zda je hlavní kniha pro chod úřadu vůbec potřebná.<sup>13</sup> Ani toto řešení, v daném okamžiku navíc chápáné jako dočasné, však práce na všeobecném ukazateli příliš neurychlilo, a tak se představený spisovny pokusil podívat na celý problém z jiného úhlu pohledu. Už v březnu 1915, kdy byla druhá perioda ukazatele rozpracovaná po slabiku Si, se obrátil na městskou radu a předložil jí návrh na zásadní změnu postupu při zpracování všeobecného ukazatele spisovny. Oproti dosavadnímu stříhání původních odborných indexů Beránek navrhoval, aby se z každého oddělení spisovny vzaly vždy indexy příslušných písmen a z nich se na lístky vypsala všechna jména. Kromě značky použitého indexu a roku v rohu lístku neměly být u jmen uváděny žádné další údaje jako národnost, stav, zaměstnání atd., ale mělo se poznamenat, kolik řádků se má pro tato data rezervovat. Napsané lístky se pak měly seřadit, jména i se svými značkami přepsat v přesném abecedním pořadí do ústředního ukazatele, přičemž pod jmény měla být ponechána potřebná mezera pro chybějící údaje, jež měly být v další etapě doplněny přímo z originálních indexů. Výhodu této metody viděl Beránek nejenom v urychlení postupu prací, ale také v menší chybovosti při opisování údajů – zejména čísel, neboť data by dle nového způsobu byla do ukazatelů přepisována z originálů, nikoli pouze z částečného opisu, jak tomu bylo v případě Rankova postupu. Dalším kladem navrhovaného postupu bylo zachování původních odborných indexů. Městská rada se k Beránkovi návrhu vyslovila kladně a ten jí mohl již v červenci následujícího roku ohlásit dokončení řady všeobecného ukazatele pro periodu 1871–1890 o celkovém počtu 240 svazků.<sup>14</sup>

Představený spisovny Jan Beránek na práce spojené se vznikem všeobecného ukazatele pouze nedohlížel, ale stejně jako kdysi registrátor Josef Rank se jich aktivně účastnil: kontroloval vytváření obecných hesel, prováděl revizi textů podle původních pomůcek a závěrečnou korekturu všech folií před jejich přepsáním do definitivních svazků. Sám vytvořil 30 svazků všeobecného ukazatele pro písmena Š–Z, při jejichž zpracování si vyzkoušel další možnou pracovní metodu. Zcela využil původní odborné indexy, které již nerozepisoval do hesel, ale vždy ke konkrétnímu písmenu či slabice přiřadil příslušné listy původního indexu, přičemž zachoval rozdělení listů podle jednotlivých oddělení spisovny.<sup>15</sup>

Přes časovou a donedávna i personální náročnost celého projektu se neuvažovalo o jeho ukončení, neboť povinnost vést všeobecný ukazatel byla od roku 1905 zakotvená v in-

<sup>12</sup> Jan Beránek (1859–1931), absolvent gymnázia (1877) a právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze (1881), krátce působil v advokátní kanceláři. V roce 1883 nastoupil do služeb pražské obce a jako zaměstnanec magistrátu prošel na různých postech referáty školním, vojenským, stavebním, popisným a živnostenským. V roce 1914 byl jmenován představeným hlavní magistrátní spisovny. V květnu 1923 ze zdravotních důvodů zproštěn vedení hlavní spisovny a pověřen sestavením inventáře uměleckých předmětů nacházejících se v obecním majetku. Penzionován k 1. listopadu 1923. Během svého života shromáždil rozsáhlou sbírku národních lidových výšev. Viz AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, sign. Pers. VIII/9, osobní spis Jan Beránek (neuspořádáno).

<sup>13</sup> Městská rada Beránkům návrh 14. září 1914 schválila a představený spisovny jej 24. září následujícího roku zopakoval. Návrh, aby hlavní kniha nebyla vedena ani v roce 1916, zdůvodňoval nejenom nedostatkem pracovních sil, ale i skutečností, že během roku 1915 nepožádal o její předložení ani jeden úředník magistrátu. Stejná situace se opakovala i v následujících letech, a tak se od vedení hlavní knihy zcela upustilo. AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 335.9, sign. Pers. II/13, kart. 4.

<sup>14</sup> AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 331, sign. Pers. II/5, kart. 1. Svazky týkající se školství, vojska a záduší, které zakládal ještě Josef Rank, mají časový rozsah 1871–1900.

<sup>15</sup> AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 331, sign. Pers. II/5, kart. 1; tamtéž, sign. Pers. VIII/9, osobní spis Jan Beránek (neuspořádáno). Svazky zhotovené představeným spisovny jsou opatřeny razítkem s následujícím textem: „K úspoře času i nákladů při úbytku úř[edních] sil ve válč[ím] r[oce] 1915–1916 byla jen původní látka k UKAZATELI (Š–Z) co možná přizpůsobena a přifažena. Jan Beránek“.

strukci pro hlavní spisovnu,<sup>16</sup> jistou „komplikaci“ pro sestavování svazků další časové periody však představovala již zmiňovaná decentralizace magistrátní spisovny. Její značná část byla realizovaná v roce 1904, kdy nově vzniklé referátní spisovny založily vlastní odborné indexy a tím ukončily dosavadní řadu odborných indexů připravovaných hlavní magistrátní spisovnou od roku 1785. Tato skutečnost byla dle názoru Jana Beránka natolik zásadní, že upustil od někdejšího předpokladu vytvořit třetí periodu všeobecného ukazatele opět pro dvacet let a ukončil ji právě rokem 1904. Vzhledem k tomu, že původní odborné indexy magistrátní spisovny byly vedeny vždy pro deset let, v tomto konkrétním případě pro léta 1891–1900 a 1901–1904, zvažoval také, zda oba časové úseky spojit do jednoho ukazatele, nebo zda je ponechat v oddělených svazcích.<sup>17</sup> Co nakonec rozhodlo ve prospěch druhé varianty stejně jako proč jsou svazky třetí řady všeobecného ukazatele vedeny pro každé oddělení magistrátní spisovny, tedy pro oddělení A–H, zvlášť, nevíme, poněvadž o vzniku všeobecného ukazatele pro léta 1891–1900 máme ještě méně informací než o periodách předchozích. Jediná zmínka o jeho sestavování pochází z července 1917, kdy Jan Beránek informuje prezidium pražského magistrátu, že od listopadu předchozího roku upravil dalších 122 odborných indexů z let 1891–1900, a tak mu jich ke korektuře zůstává ještě 212.<sup>18</sup> O dalším průběhu událostí tak můžeme jen spekulovat.

Předpokládáme, že ředitel Beránek<sup>19</sup> dokončil třetí periodu všeobecného ukazatele někdy koncem druhého decenia 20. století a že jednotlivé svazky zpracoval sám,<sup>20</sup> s výjimkou písařských prací. Přestože válka v té době již skončila, zůstávala personální situace hlavní spisovny pražského magistrátu nadále tristní. Beránka sice stále neopouštěla myšlenka na další část všeobecného ukazatele, jeho špatný zdravotní stav, díky němuž už řadu let pobýval často mimo úřad, a nové úkoly související mj. s přípravou jednotné organizace archivnictví a spisové služby ve Velké Praze, mu nedovolovaly realizovat ji. (A poněvadž se pravděpodobně jednalo o Beránkovu svého druhu „srdeční záležitost“, nespěl jí nikomu jinému.) Definitivní tečku za všeobecným ukazatelem magistrátní registratury učinila nová instrukce spisoven hlavního města Prahy zpracovaná archivářem Václavem Vojtíškem (1921), která již s jeho vedením nepočítala.

## ***Entstehung des Universal-Registers, der in der Registratur des Prager Magistrats***

*Die Registratur des Magistrats der königlichen Hauptstadt Prag existierte als ein einheitliches Hilfskanzleiamt des Magistrats von 1784 bis 1903, als ihre Dezentralisierung aufgenommen wurde. Am Anfang der 1870er Jahre begann Josef Rank (1833–1912), der sechste Magistratsregistrator in der Reihe, mit der Erstellung eines neuen Hilfsmittels für die Evidenz der in der Registratur bereits aufbewahrten Akten – des so genannten Universal-Registers. Der Beitrag beschreibt Ranks Vorgehen bei der Erstellung dieses Hilfsmittels und Erneuer-*

<sup>16</sup> Instrukce hlavní spisovny kr. hl. města Prahy, schválená městskou radou 27. prosince 1905, §2, odst. e; AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 334.20, sign. Pers. II/8, kart. 2.

<sup>17</sup> AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, inv. č. 331, sign. Pers. II/5, kart. 1.

<sup>18</sup> AHMP, fond MHMP I, Prezidium, odd. osobní, sign. Pers. VIII/9, osobní spis Jan Beránek (neuspořádáno).

<sup>19</sup> Titul ředitele hlavní městské spisovny udělil Janu Beránkovi za jeho dosavadní záslužnou činnost pro pražskou obec sbor obecních starších na svém zasedání 12. listopadu 1917.

<sup>20</sup> Všeobecný ukazatel pro periodu 1891–1900 je tvořen 103 svazky. Předpoklad, že byl sestaven jedinou osobou, tak není nerealný.

*erungen durch Ranks Nachfolger, insbesondere Jan Beránek (1859–1931), der so wie einst Josef Rank zahlreiche Bände des Registers selbst erstellt hat. Im Unterschied zu Rank schaffte er aber, die ursprünglichen Registraturhilfsbücher vor Vernichtung zu retten. Des Weiteren widmet die Verfasserin ihre Aufmerksamkeit der Sprache des Registers und der Bestimmung von Grenzen einzelner Perioden des Registers. Als die Erstellung des Registers am Ende des zweiten Jahrzehnts des 20. Jahrhunderts beendet wurde, waren drei Perioden bearbeitet: 1845–1870, 1871–1890 und 1891–1900.*

### ***Creation of “general indicator”, basic tool for registry office at Prague Municipality***

*The author analyzes the basic tool for registry office at Prague Municipality, so called “general indicator” (Universal-Register), developed by the municipal registrar Josef Rank (1833–1912).*